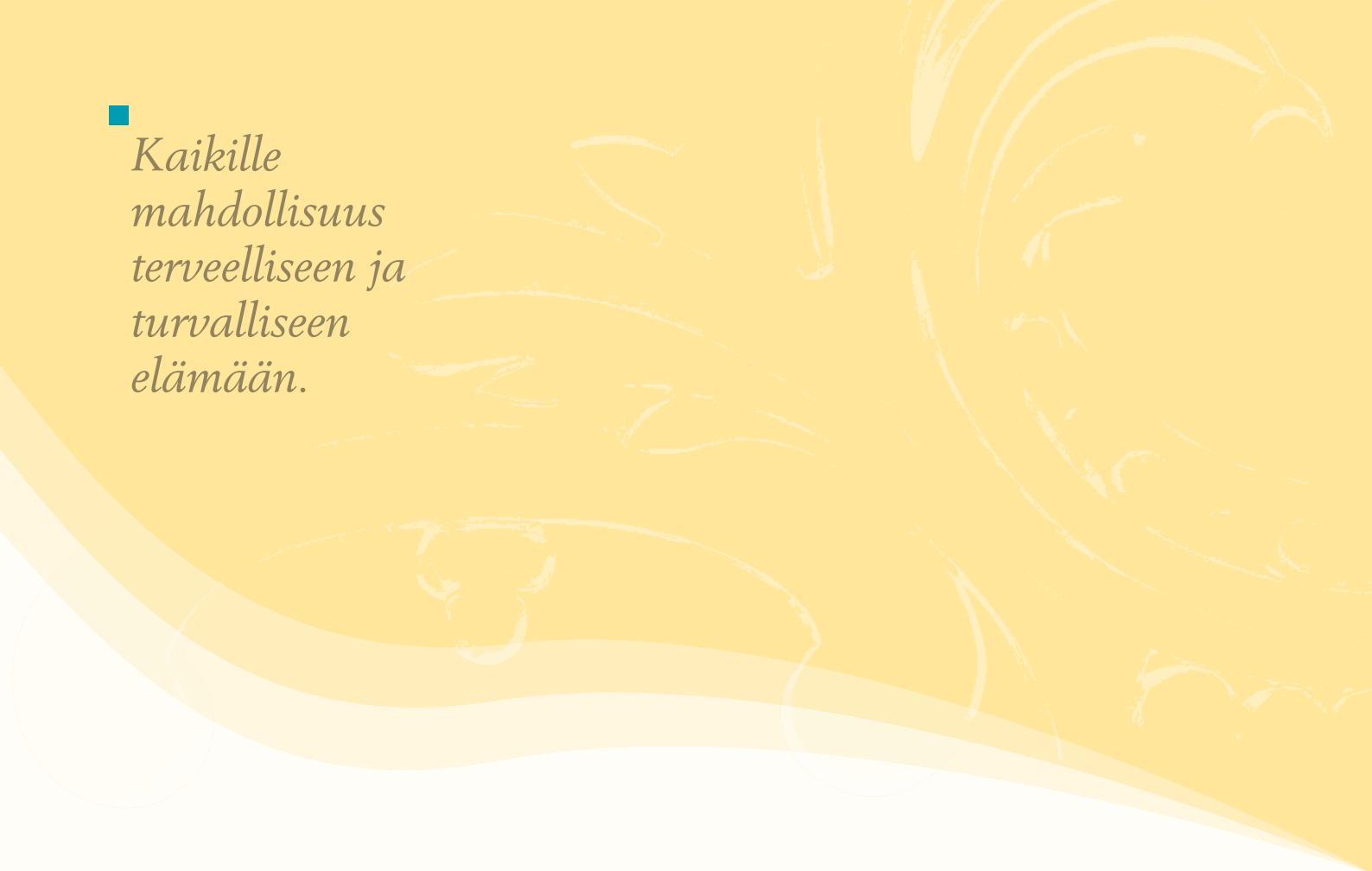

*Toimeentuloturva
kehdosta keinutuoliin*

**Kaikille
mahdollisuus
terveelliseen ja
turvalliseen
elämään.**

Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:10

*Toimeentuloturva
kehdosta keinutuoliin*

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2007

ISSN 1236-2123

ISBN 978-952-00-2452-9 (nid.)

ISBN 978-952-00-2453-6 (PDF)

Kuvitus: Mari Soini

Ulkoasu ja painatus: Yliopistopaino, Helsinki 2007

Sisällyys

Sosiaaliturva koostuu monesta osasta	4
Sairastamiseen liittyvät etuudet	9
Lapsiin liittyvät etuudet	12
Opintotuki ja aikuiskoulutustuki.....	15
Sotilaspalvelukseen liittyvät etuudet	16
Työttömyysturvaetuudet	17
Kuntoutus	19
Tapaturmiin liittyvä sosiaaliturva	21
Eläketurva	24
Kuoleman kohdateissa	27
Muut etuudet	29
Viimesijainen toimeentuloturva	31
Yksityiset vakuutukset	32
Sosiaaliturva ulkomailla	33
Lisätietoja	34
Kuvio 1 Suomen sosiaaliturvan organisaatio 2008	35
Kuvio 2 Sosiaalimenot vuonna 2006.....	36
Kuvio 3 Kokonaiseläke 2007.....	36

Sosiaaliturva koostuu monesta osasta

Ihmisten, perheiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvalisluuden toteutumisen kannalta on keskeistä, että ihmiset saavat tukea elämän riskitilanteissa. Elämän riskitilanteissa henkilöä tuetaan sekä rahanlisesti että tarjoamalla tarpeellisia palveluita. Vakuuttaminen on syntynyt tarpeesta suojauduta sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden tai kuoleman varalta, jolloin normaali tulonhankkimiskyky on alentunut. Yksinkertaisimmissä muodoissaan yhteisön jäsenet auttavat heikompia tarvittaessa. Kehittyneissä yhteiskunnissa tämä vakuuttaminen on ulotettu lainsäädännöllä kaikkiin yhteiskunnan jäseniin.

Suomalaisen sosiaaliturvan tavoitteena on turvata ihmisleille riittävä perusturva hänen kaikissa elämäntilanteissaan. Ensimmäinen lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän mukainen laki oli tapaturmavakuutuslaki vuodelta 1897. Nykyäikainen sosiaalivakuutus, joka sisältää kansaneläkevakuutuksen, tapaturmavakuutuksen, perhe-eläkkeet, työttömyysturvan ja sairausvakuutuksen on kehittynyt vuoden 1960 jälkeen. Suomalaisella sosiaalivakuutuksella on kansalaisten keskuudessa laaja kannatus.

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on laaja kokonaisuus, joka koostuu useista osa-alueista: sosiaalivakuutuksesta, sosiaaliavustuksista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Tämän esitteen tavoitteena on antaa yleiskuva suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisista etuksista eli toimeentuloturvasta. Esitteessä ei käsitellä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, joita käsitellään muissa tämän sarjan esitteissä.

Etuksia voidaan ryhmitellä useilla vaihtoehtoisilla tavoilla. Olemme tässä päätyneet luokittelun, joka seuraa pääpiirteissään ihmisen elämän kaarta. Aivan kaikkia etuksia emme ole voineet mahduttaa mukaan. Yksityiskohtaisempia tietoja toimeentuloturvaetuksista voi kysyä Kelasta, Eläketurvakeskuksesta ja Tapaturmavakuutuslaitosten liitolta.

Sosiaaliturvajärjestelmän rakenne ja periaatteet

Suomen sosiaalivakuutuksen tarkoituksesta on vakuuttaa kaikki – yleensä kaikki pysyvästi maassa asuvat – henkilöt vanhuuden, työkyvyttömyyden, sairauden, työttömyyden sekä perheenhuoltajan kuoleman aiheut-

tamien taloudellisten menetysten varalta siten, että riskin toteutuessa vaikuttus turvaa kohtuullisen toimeentulon.

Sosiaalivakuutusperustaiset etuudet voidaan jaotella kahden periaatelinjan mukaan, etuudet perustuvat työntekoon ja etuuden tasot ovat ansiosidonnaisia tai etuudet ovat perusturvan takaavia vähimmäistasoisia etuuksia. Sosiaalivakuutukseen luetaan lakisääteinen eläkevakuutus, lakisääteinen sairausvakuutus, lakisääteinen tapaturmavakuutus ja lakisääteinen työttömyysturva. Myös liikennevakuutus on moottoriajoneuvolle pakollinen. Työntekijän ryhmähenkivakuutus ei ole lakisääteinen, mutta käytännössä lähes kaikki työntekijät kuuluvat sen piiriin.

Lakisääteisen sosiaalivakuutuksen lisäksi on olemassa vapaaehtoisia lisävakuutuksia, joilla voi täydentää lakisääteisen vakuutuksen antamaa turvaa.

Vakuutuspohjaisten toimeentuloturvaetuksien lisäksi suomalaisessa järjestelmässä on olemassa yhdistyksiä, kansalaisjärjestöjä ja seurakuntia, niin kutsuttu kolmas sektori, jotka täydentävät lailla säädettyä toimintaa lähinnä tarjoamalla palveluita sekä jonkin verran kertaluonteista rahallista tukea.

Sosiaalivakuutus on viime vuosikymmeninä kehittynyt työssäoloai-kaisen kulutustason huomioon ottavaksi ansioon suhteutetuksi vakuutukseksi ja sitä täydentäväksi vähimmäisturvan takaavaksi perusturvaksi. Ansioon suhteutetut etuudet rahoitetaan palkkaperusteisilla ja osittain myös vakuutettavaan riskiin suhteutetulla maksulla. Vähimmäisturva puolestaan rahoitetaan pääosin verovaroilla ja veroluonteisin maksuin. Monista muista maista poiketen oikeus vähimmäisturvaan ei edellytä vakuutusmaksujen maksamista.

Kuka kuuluu Suomen sosialiturvan piiriin?

Suomen sosialiturvaan kuuluu sekä työskentelyyn että asumiseen perustuvia etuuksia. Kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat henkilöt kuuluvat lakisääteisen sosialiturvan piiriin. Joidenkin etuuksien saaminen edellyttää lisäksi, että ihminen on asunut Suomessa tietyn ajan.

Yksinomaan työskentelyyn perustuvia sosialiturvajärjestelmiä ovat työläkejärjestelmä sekä tapaturma- ja ammattitautivakuutus.

Sosiaaliturvan rahoitus

Valtio rahoittaa pääsääntöisesti perusturvaetuudet ja ansiosidonnainen turva rahoitetaan työnantajien ja työntekijöiden vakuutusmaksuilla.

Sairausvakuutuslain mukaiset etuudet rahoitetaan työnantajien, työntekijöiden ja etuudensaajien osuuksilla. Lisäksi valtio osallistuu rahoitukseen. Työtulon perusteella saatavien päivärahaetuksien rahoitukseen osallistuvat työntekijät, yrittäjät ja työnantajat sekä valtio pienellä osuudella. Asumisen perusteella oikeutetun sairaanhoitovakuutuksen rahoitukseen osallistuvat vakuutetut ja valtio. Kunnat rahoittavat terveydenhuoltopalvelut kunnallisverotuloilla ja asiakkailta perittävillä maksuilla. Lisäksi valtio maksaa kunnille valtionosuutta sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoittamiseksi.

Työeläkkeet rahoitetaan työnantajien ja työntekijöiden vakuutusmaksuilla. Valtion rahoituksella turvataan että yrittäjät, maatalousyritytäjät sekä merimiehet saavat samat ansioperusteiset etuudet kuin palokanssaajat. Kansaneläkkeet rahoitetaan työnantajien vakuutusmaksuilla ja valtion varoin. Tapaturma- ja ammattitautivakuutus perustuvat työnantajien vakuutusmaksuihin.

Ansiosidonnainen työttömyysturva rahoitetaan työnantajien ja työntekijöiden työttömyysvakuutusmaksuilla, työttömyyskassojen jäsenmaksuilla sekä valtion varoin. Työttömien peruspäivärahan rahoittaa valtio sekä osittain työttömyyskassoihin kuulumattomat ja työmarkkinatuuen valtio ja kunnat.

Hallinto ja organisaatio

Sosiaaliturvalainsäädännöstä ja sosiaaliturvan yleisestä kehittämisestä vastaa pääosin sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaaliturvajärjestelmän toimenpanoon osallistuu useita eri organisaatioita. Sosiaalivakuutusjärjestelmän erityispiirteenä on, että osa sosiaalivakuutuksesta hoidetaan yksityisissä vakuutuslaitoksissa, jotka kuitenkin käyttävät julkista valtaa.

Kansaneläkelaitos eli Kela huolehtii asumiseen perustuvista sosiaaliturvaetuksista, joita ovat suurin osa tämän esitteen etuksista. Kela on itsenäinen julkisoikeudellinen laitos, joka on hallinnollisesti eduskunnan valvonnan alainen. Etsittäessä tietoa etuksista Kela on ensisijainen tietolähde. Työeläkejärjestelmä sekä tapaturma- ja ammattitautivakuutus

eivät ole asumiseen vaan työskentelyyn perustuvia etuksia ja niiden toimeenpano kuuluu yksityisille vakuutuslaitokksille.

Eläkkeet

Eläketurvakeskus (ETK) on työeläkejärjestelmän yhteistyöelin, joka kuuluu ns. väilliseen julkiseen hallintoon. Sillä on toimivaltaa myös kansainvälisissä eläke- ja vakuuttamisasioissa. Työeläkejärjestelmästä huolehtivat yksityisen sektorin työntekijöiden osalta eläkevakuutusyhtiöt, eläkekassat ja eläkesäätiöt. Vakuutusvalvontavirasto valvoo vakuutus- ja eläkelaitoksia.

Valtiokonttori huolehtii valtion palveluksessa olevien henkilöiden eläketurvan toimeenpanosta. Kuntien eläkevakuutus huolehtii kuntien palveluksessa olevien henkilöiden eläketurvasta. Kansaneläkelaitos (Kela) huolehtii työeläkettä täydentävästä kansaneläkejärjestelmästä sekä perhe-eläkkeistä. Merimieseläkekassa huolehtii merimiesten eläketurvan toimeenpanosta, Maatalousyrittäjien eläkelaitos (MELA) huolehtii maatalousyrittäjien eläketurvan toimeenpanosta ja Kirkon keskusrahasto evankelis-luterilaisen kirkon palveluksessa olevien henkilöiden eläketurvan toimeenpanosta.

Tapaturmat

Tapaturmavakuutuslaitokset vastaavat yksityisen sektorin työntekijöiden tapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta. Valtion palveluksessa olevien tapaturmavakuutuksesta huolehtii Valtiokonttori. Tapaturmavakuutuslaitosten liitto on tapaturmavakuutusasioista huolehtiva yleisorganisaatio.

Sairausvakuutus

Sairaanhoidoa varten Suomessa on kaksi rinnakkaista järjestelmää: Kela huolehtii sairausvakuutusjärjestelmän kautta maksettavista korvaauksista tarpeellisen sairaanhoidon kustannuksista sekä päivärahaetuksista ja kunnat vastaavat julkisen terveydenhuollon palveluista.

Työttömyysturva

Kela vastaa työttömyysturvasta perusturvan osalta. Ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta huolehtii ammattijärjestöjen yhteydessä toimivat työttömyyskassat, joiden jäsenyys on työntekijöille vapaaehtoista.

Muutoksenhaku

Kaikki päätökset annetaan asiakkaalle kirjallisesti. Samalla hän saa kirjaliset ohjeet siitä, miten hän voi hakea päätökseen oikaisua tai muutosta.

Asiakkaalla on oikeus tehdä oikaisuvaatimus sosiaaliturvaa koskevasta päätöksestä.

Oikaisuvaatimuksen voi tehdä päätöksen tehneelle viranomaiselle, jonka tulee toimittaa vaatimus käsittelyyn laitoksen sisäisestä oikaisua varten tai suoraan asiaa käsittelyvälle muutoksenhakulautakunnalle.

Valitusten käsittelyä varten sosiaaliturvajärjestelmässä on pääosin kaksiportainen muutoksenhakujärjestelmä. Ensimmäisenä valitusviranomaisena on pääsääntöisesti lautakunta. Vakuutusoikeuteen voi valittaa lautakuntakäsittelyn jälkeen ja se on ylin valitusaste lukuun ottamatta tapaturmakorvauksia ja sotilastapaturmakorvauksia, joiden osalta Vakuutusoikeuden päätöksestä voi valittaa Korkeimpaan oikeuteen. Liikenne- ja potilasvakuutuskorvausten, lääkevahinkokorvausten ja vapaaehtoisten vakuutusten osalta valitustie on kolmiportainen, jossa ensimmäinen valitusviranomainen on käräjäoikeus. Käräjäoikeuden päätöksestä voi valittaa hovioikeuteen toisena valitusasteena ja Korkeimpaan oikeuteen ylimpänä valitusasteena.

Valitusviranomaisia

- Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta
- Työttömyysturvan muutoksenhakulautakunta
- Opintotuen muutoksenhakulautakunta
- Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta
- Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta
- Liikennevahinkolautakunta

Sairastamiseen liittyvät etuudet

Sairauspäiväraha

Sairausvakuutuksen piiriin kuuluvat kaikki Suomessa asuvat henkilöt. Sairauspäivärahaa maksetaan 16–67-vuotiaalle hakijalle, joka ei sairau-tensa vuoksi kykene tekemään työtään. Oikeus sairauspäivärahaan alkaa, kun sairaus on kestnyt sairastumispäivän lisäksi yhdeksän arkipäivää. Sairauspäivärahaa maksetaan enintään 300 arkipäivää.

Vähintään 60 päivää sairauspäivärahaa saanut henkilö voi saada osa-sairauspäivärahaa, joka voi helpottaa työhön paluuta pitkältä sairauslo-malta. Työajan ja palkan on vähennyttävä 40-60 prosenttiin aiemmasta ja sitä voi saada enintään 72 arkipäivää.

Sairauspäiväraha määräytyy yleensä vakuutetun verotuksessa tote-tun vuosityötolon perusteella tai hakijan kuuden kuukauden työtulojen perusteella. Päivärahan määrä nousee työtulojen perusteella. Päiväraha on veronalista tuloa. Etuuksia haetaan Kansaneläkelaitoksen toimistosta tai työpaikkakassasta.

Sairausvakuutuskorvaus maksetaan lääkärinpalkkiosta, sairaanhoidosta ja matkakustannuksista

Sairausvakuutuksen perusteella korvataan osa yksityislääkärin perimistä palkkioista sekä osa sairaanhoitajan, terveydenhoitajan ja fysioterapeutin antamasta hoidosta, psykologin tai laboratoriohoitajan suorittamasta tutkimuksesta ja avohoitona annetusta keinomunuaishoidosta, edellyttäen, että nämä hoidot perustuvat lääkärin määräykseen. Lääkärinpalkkioita, tutkimusta ja hoitoa korvattaessa noudatetaan vahvistettuja taksoja.

Hammashoito korvataan kaikille Suomen sairausvakuutuksen piiriin kuuluville. Hammaslääkärin palkkiot, hammaslääkärin määräämät tutkimukset ja lääkkeet sekä matkat korvataan samojen periaatteiden mukaisesti kuin lääkärin määräämät tai tekemät toimenpiteet.

Matkakustannukset hoitoon ja hoitohenkilökunnan matkat potilaan luokse korvataan siltä osin kuin ne yhteen suuntaan tehtyä matkaa kohden ylittävä omavastuuosuuden. Jos matkakustannukset ylittävät kalenterivuoden aikana vuotuisen rajan, korvataan ylittävä osa kokonaan.

Sairaankoitolujen korvausta on haettava kuuden kuukauden kuluessa palkkion tai maksun suorittamisesta.

Lääkekorvaukset

Sairausvakuutus korvaa lääkärin määräämät, sairauden hoitoon tarkoitetut korvausjärjestelmään kuuluvat lääkkeet, jotka lääkäri on määritellyt sairauden hoitoon ja jotka kuuluvat korvausjärjestelmään. Lääkekorvaukset maksetaan kolmessa korvausluokassa. Korvaus lasketaan valmistekohtaisesti prosenttiosutena lääkkeen kustannuksista. Lisäksi korvataan eräiden vaikeiden sairauksien hoitoon käytettävät kliiniset ravintovalmisitteet sekä pitkääikisen ihotaudin hoitoon käytettävät perusvoiteet. Lääkekustannuksilla, jotka asiakas joutuu itse maksamaan, on vuositasolla tietty euromääriinen raja, jonka jälkeen asiakkaalle korvataan 100 % lääkekohtaisen omavastuuosuuden ylittävältä osalta.

Potilasvahinkokorvaukset

Lakisääteinen potilasvakuutus korvaa terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä potilaalle aiheutuneen henkilövahingon tietyin edellytyksin. Potilasvahingosta ei korvata sellaisia seuraamuksia, jotka ovat osa tutkimus- ja hoitotoimenpiteiden riskejä tai kun asianmukainen hoito ei ole tuottanut toivottua tulosta. Jos vahinko on vähäinen, siitä ei makseta korvauksia. Potilasvakuutuskeskus hoittaa sekä korvauskäsittelyn että korvausten maksamisen.

Lääkevahinkokorvaukset

Valtaosa Suomessa myytävistä lääkkeistä kuuluu vapaaehtoisen lääkevahinkovakuutuksen piiriin. Vakuutuksen tarkoituksesta on korvata lääkelain mukaisesti kulutukseen luovutetuista lääkkeistä ja tutkimuslääkkeistä käyttäjille aiheutuneita yllättäviä haittavaikutuksia. Lääkevahingoksi katsotaan vain henkilövahinko. Vakuutuksesta ei korvata sitä, ettei lääkeellä ole ollut tarkoitettua hoitovaikutusta.

Pitkääikainen sairaus ja työkyvyttömyys

Kun sairaus johtaa työkyvyttömyyteen, haetaan ensin yleensä sairauspäivärahaa. Jos sairaus pitkittyy ja 300 päivän enimmäissairauspäiväraha-kausi täyttyy, haetaan kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläke myönnetään korvaamaan terveydentilasta johtuvaa kyvyttömyyttä hankkia toimeentuloa. Työkyvyttömyysajalta voi saada työläkettä, kansaneläkettä sekä eläkkeensaajan asumistukea. Työkyvyttömyyseläke myönnetään kuntoutustukena, mikäli henkilöllä on edellytykset kuntoutua takaisin työelämään.

Lapsiin liittyvät etuudet

Äitiysavustus

Suomessa asuvalla naisella, jonka raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää ja joka on käynyt terveystarkastuksessa neljän ensimmäisen raskauskuukauden aikana, on oikeus äitiysavustukseen. Myös alle 18-vuotiaan lapsen ottovanhemmillä on oikeus äitiysavustukseen.

Äitiysavustus myönnetään äidin valinnan mukaan joko rahana tai äitiyspakkauksena. Äitiyspakkaus sisältää monipuolisesti lapsen hoitotarvikkeita ja vaatteita. Äitiysavustus on verotonta tuloa.

Lapsilisä

Suomessa asuvasta lapsesta maksetaan lapsilisää, kunnes lapsi täyttää 17 vuotta. Lapsilisä on veroton etuus.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha

Äidillä on oikeus äitiys- ja vanhempainrahaan ja isällä isyys- ja vanhempainrahaan, jos he ovat olleet Suomessa sairausvakuutettuna välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa vähintään 180 päivää. Muissa EU- tai ETA-valtioissa täytetyt vakuutuskaudet lasketaan hyväksi tämän edellytyksen täyttämiseksi. Äitiys- ja vanhempainrahaa maksetaan yhteensä 263 arkipäivältä. Kautta jatketaan 60 arkipäivää, jos lapsia syntyy kerralla useampia kuin yksi. Vanhempainpäivärahat ovat veronalaista tuloa.

Äitiysrahaa maksetaan 105 ensimmäiseltä päivältä äidille. Oikeus äitiysrahaan alkaa 50–30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Vanhempainrahaa maksetaan seuraavilta 158 arkipäiviltä äidille tai vaihtoehtoisesti isälle, jos hän jää kotiin hoitamaan lasta. Vanhempainrahaa ei voida maksaa samanaikaisesti molemmille vanhemmille, paitsi jos molemmat vanhemmat ovat osittaisella vanhempainvapaalla. Vanhempainrahaa maksetaan myös seitsemää vuotta nuoremman lapsen ottolapseksi ottaneelle vanhemmalle.

Isä voi hakea isyysrahaa lapsen syntymän jälkeen 18 arkipäivältä enintään 4 erillisenä jaksona äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana.

Lisäksi isällä, jolle on maksettu lapsen hoidon perusteella vanhempainrahaa vähintään vanhempainrahakauden 12 viimeiseltä arkipäivältä, on oikeus niin kutsuttuun bonusiyysrahaan 1–12 arkipäivältä. Nämä 12 + 12 etuuspäivää muodostavat ns. isäkuukauden. Isäkuukauden voi pitää joustavasti, mutta se täytyy käyttää viimeistään silloin, kun lapsi on noin 14 kuukauden ikäinen.

Äitiysrahan ja vanhempainrahan määrä on pääsääntöisesti sama kuin sairauspäivärahan. Äitiysrahaa korotetaan kuitenkin sen ensimmäiseltä 56 maksupäivältä 90 prosenttiin perustena olevista työtuloista. Lisäksi äidille maksettavaa vanhempainrahaa korotetaan ensimmäiseltä 30 arkipäivältä noin 75 prosenttiin työtuloista. Isälle maksettavaa vanhempainrahaa ja isäkuukauden isyyusrahaa korotetaan niin ikään 75 prosenttiin isälle maksettavilta ensimmäiseltä 30 maksupäivältä. Äitiys- ja vanhempainraha on aina vähintään vähimmäismäärän suuruinen.

Etuksia haetaan Kansaneläkelaitoksesta tai työpaikkakassasta. Äitiysrahaa on haettava kaksi kuukautta ennen laskettua synnytysaikaa ja isyyusrahaa kahden kuukauden kuluessa sitä, kun sitä halutaan saada. Vanhempainrahaa haetaan kuukautta ennen etuuden alkamista. Etuksia haettaessa ja ilmoitettaessa vanhempainvapaasta työnantajalle on hyvä jo etukäteen pohtia sitä, haluavatko vanhemmat jakaa vanhempainrahakautta keskenään.

Kotihoidon tuen hoitoraha ja sen hoitolisä

Jos perheessä on alle 3-vuotias lapsi, perhe voi valita kunnan järjestämän päivähoidon vaihtoehtona lasten kotihoidon tuen. Silloin oikeus tukeen on myös perheen muista alle kouluikäisistä lapsista.

Lasten kotihoidon tukeen kuuluu hoitoraha, joka maksetaan erikseen jokaisesta tukeen oikeuttavasta lapsesta. Hoitolisä maksetaan vain yhdestä lapsesta. Hoitolisä maksetaan täysimääräisenä, jos perheen kuukausitulot eivät ylitä perheen koon mukaan määrätyviä tulorajoja.

Perhe voi valita yksityisen hoidon tuen, jos perheen alle kouluikäistä lasta hoittaa kunnan hyväksymä yksityisen hoidon tuottaja. Hoidon tuottaja voi olla yksityinen päiväkoti, perhepäivähoitaja tai perheeseen työsuhteessa oleva hoitaja. Yksityisen hoidon tuki maksetaan suoraan päivähoidon tuottajalle.

Erityishoitoraha

Lapsen äiti tai isä voi saada erityishoitorahaa korvaamaan lyhytaikaista ansionmenetystä, joka johtuu osallistumisesta alle 16-vuotiaan lapsen hoitoon tai kuntoutukseen sairaalassa ja eräissä tapauksissa kotihoidossa. Erityishoitorahaa maksetaan yleensä enintään 60 arkipäivältä lasta kohden kalenterivuoden aikana. Erityishoitorahan määrä on sama kuin sairauspäivärahan.

Alle 16-vuotiaan hoitotuki

Hoitotukea maksetaan lapselle, joka sairauden, vian tai vamman johdosta on vähintään kuuden kuukauden ajan siinä määrin hoidon ja kuntoutuksen tarpeessa, että siitä aiheutuu erityistä taloudellista tai muuta rasitus- ta. Tuen määrä on porrastettu kolmeen eri luokkaan.

Elatustuki

Vanhemmat ovat vastuussa lapsen elatuksesta, kunnes tämä täyttää 18 vuotta. Jos vanhempi ei huolehdi lapsen elatuksesta tai lapsi ei asu hänen luonaan pysyvästi, lapselle voidaan vahvistaa elatusapu. Elatusapu maksetaan kuukausittain etukäteen tai se voidaan sopia maksettavaksi kertasuorituksena. Elatusapua tarkistetaan elinkustannusindeksin mukaan.

Elatustukea maksetaan lapselle, jonka elatusvelvollinen vanhempi on laiminlyönyt elatusavun maksamisen tai ei pysty maksamaan sitä. Elatus- tukea saa myös lapsi, jolle ei ole voitu vahvistaa isää. Tukea maksetaan lisäksi silloin, kun elatusapu on määritetty pienemmäksi kuin elatustuki. Kunta maksaa elatustuen.

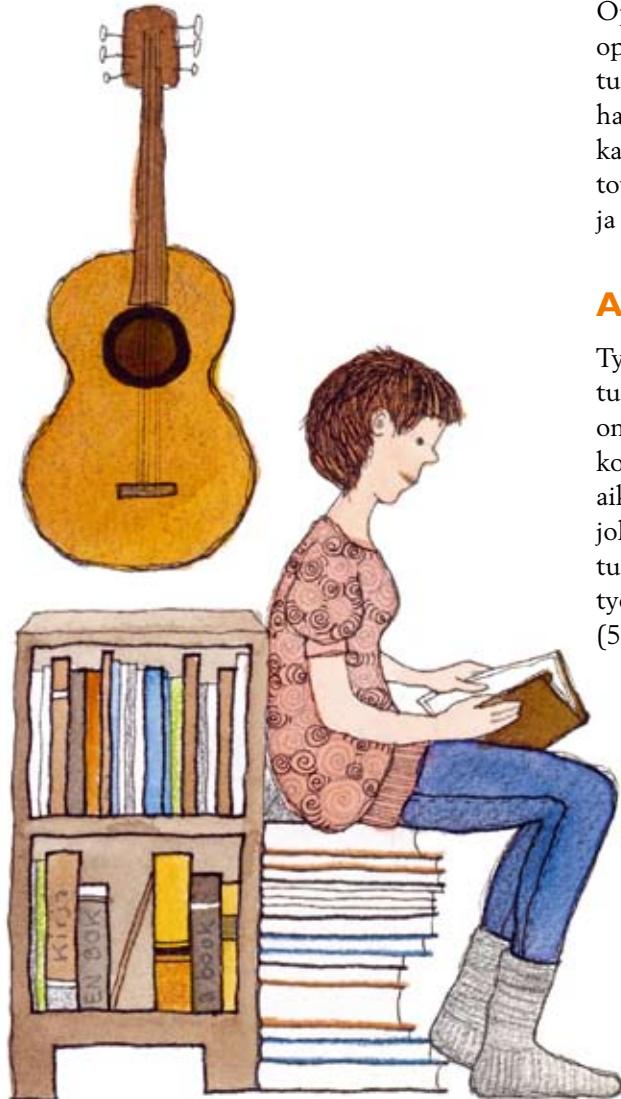
Opintotuki ja aikuiskoulutustuki

Opintotuki

Opintotuen tarkoituksena on turvata opiskeluaikaisen toimeentulon rahoitus. Opintotuen piiriin kuuluvat oppivelvollisuuden jälkeiset opinnot. Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja valtion takaamasta opintolainasta. Opintoraha ja asumislisä ovat valtion rahoittamia avustuksia, jotka maksetaan kuukausittain opiskelijan pankkitilille. Opintoraha on veronalista tuloa. Opiskelijan asumismuoto ja perhesuhteet ratkaisevat, kuuluuko hän asumislisän vai yleisen asumistuen piiriin. Opintotuen määrä ja myöntämisehdot ovat erilaiset toisen asteen opinnoissa ja korkeakouluopinnoissa.

Aikuiskoulutustuki

Työelämässä viisi vuotta tai kauemmin olleet voivat hakea aikuiskoulutustukea lähtiessään opiskelemaan. Koulutusta koskeva yleinen edellytys on, että hakija on hyväksytty suorittamaan tutkintoa tai erillistä opintokokonaisuutta, joka kestää vähintään kaksi kuukautta, ja hakija on tänä aikana palkattomalla opintovapaalla. Koulutuksen tulee olla tutkintoon johtavaa taikka ammatillista lisä- tai täydennyskoulutusta. Aikuiskoulutustuen myöntää Koulutusrahasto ja sen kestoaiaka määräytyy kertyneen työhistorian perusteella. Aikuiskoulutustuki muodostuu perusosasta (500 euroa 2007) sekä palkan perusteella määräytyvästä ansio-osasta.

Sotilaspalvelukseen liittyvät etuudet

Sotilasavustus

Kela maksaa sotilasavustusta varusmiespalveluksessa tai siviilipalveluksesta olevalle asevelvolliselle sekä hänen omaisilleen palvelusajalta. Asevelvollisella tarkoitetaan myös reservin kertausharjoitukseen kutsuttua. Sotilasavustusta maksetaan myös vapaaehtoisessa asepalveluksessa olevalle naiselle sekä hänen omaisilleen. Sotilasavustuksen määrään vaikuttavat käytettävissä olevat tulot ja säästöt. Sotilasavustuksen saamisen yleinen edellytyksenä on, että palvelus on heikentänyt avustuksen hakijan toimeentulomahdollisuksia ja että hän on avustuksen tarpeessa.

Rintamasotilas- ja veteraanietuudet

Suomen sotien 1939–1945 sotainvalideilla sekä rintamatehtävissä olleilla miehille ja naisille eli rintamaveteraaneilla on oikeus saada valtion varoin eräitä erityisetuksia. Rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää maksetaan Suomessa asuvalle miehelle tai naiselle, jolla on rintamasotilaustunnus, naisille myönnetty rintamapalvelustunnus, rintamatunnus tai veteraanitunnus. Rintamalisä on verotonta tuloa ja se maksetaan samoin kuin kansaneläke. Siihen eivät vaikuta saajan tulot eikä omaisuus. Ylimääräistä rintamalisää voi saada henkilö, joka rintamalisän ohella saa kansaneläkettä.

Työttömyysturvaetuudet

Työttömyyspäiväraha

Työttömyyspäivärahaa maksetaan joko Kansaneläkelaitoksesta peruspäivärahana tai työttömyyuskassasta ansioon suhteutettuna ansiopäivärahana.

Peruspäivärahaa maksetaan 17–64-vuotiaille työttömille työnhakijoille, jotka ovat olleet 43 viikkoa työssä työttömyyttä edeltäneiden 28 kuukauden aikana (työssäoloehdo). Yrittäjän työssäoloehdo täyttyy, kun henkilö on 48 edellisen kuukauden aikana työskennellyt yhteenä 24 kuukautta yrittäjänä siten, että yritystoiminta on laajuudeltaan ollut olennaista.

Ansiopäivärahaa maksetaan työntekijälle, joka on ollut ennen työttömyyden alkamista työttömyyuskassan jäsenenä vähintään 10 kuukautta ja on kassan jäsenenä ollessaan täytänyt palkansaajan työssäoloehdon. Yrittäjän edellytetään toimineen 24 kuukautta yrittäjänä, yrittäjien työttömyyuskassan jäsenenä. Ansiopäiväraha lasketaan työntekijän vakiintuneesta palkasta työttömyyttä edeltäneen 10 kuukauden ajalta. Työttömyyuskassaan kuuluminen on vapaaehtoista.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan sen jälkeen, kun henkilö on työttöväksi jouduttuaan ollut työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa yhteenä seitsemän työpäivää. Päivärahaa maksetaan viideltä päivältä viikossa, enintään 500 arkipäivää. Jos ennen vuotta 1950 syntynyt henkilö on saavuttanut 57 vuoden iän ennen 500 päivän täytymistä, päivärahaa voidaan maksaa 60 vuoden ikään saakka, minkä jälkeen hän voi siirtyä työttömyyseläkkeelle. Kun työssäoloehdon täytävä työtön työnhakija saavuttaa 57 vuoden iän ennen kuin hänen on maksettu työttömyyspäivärahaa 500 päivää, hän säilyttää päivärahaa oikeutensa kunnes täytää 60 vuotta. Vuonna 1950 tai sen jälkeen syntyneiden oikeus lisäpäiviin edellittää 59 vuoden iän täytymistä. Työttömyyseläke lakkautetaan, mutta työttömyysturvan lisäpäiviä voidaan heille maksaa 65 vuoden ikään asti.

Työmarkkinatuki

Oikeus työmarkkinatukeen on Suomessa asuvalla 17–64-vuotiaalla työttömällä henkilöllä, joka on saanut työttömyyspäivärahaa enimmäisajan tai joka ei täytä työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevaa työssäoloehdoa.

Ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevalla henkilöllä on viiden kuukauden odotusaika. Ammatillisesta koulutuksesta valmistuneelta odotusaikaa ei vaadita.

Työmarkkinatulla pyritään edistämään työmarkkinoille hakeutuvan tai pitkään työttömänä olleen henkilön työllistymisedellytyksiä aktiivisin toimenpitein, joita ovat työvoimakoulutus, työelämävalmennus, ammatinvalinnanohjaus- ja kuntoutustoimenpiteet, kuntouttava työtoiminta sekä matka-avustus työn vastaanottamisesta aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi.

Työmarkkinatuki on tarveharkintainen etuus, joka täysimääräisenä on työttömyysturvan peruspäivärahan suuruinen. Tarveharkinnassa otetaan huomioon henkilön omat tulot kokonaan ja hänen puolisonsa saamat tulot tietyn rajan ylittävältä osalta. Tarveharkintaista työmarkkinatukea maksetaan ajallisesti rajoittamatona aika.

Työmarkkinatukea maksetaan ilman tarveharkintaa 180 päivää sen jälkeen, kun työttömyyspäivärahaa on ensin maksettu 500 päivän enimmäisaika. Vanhempiensa taloudessa asuvalle työttömälle, joka ei täytä työssäoloehdoa, maksetaan 50 prosenttia tarveharkintaisesta työmarkkinatuesta. Aktiivitoimenpiteiden ajalta työmarkkinatuki maksetaan aina täysimääräisenä, minkä lisäksi voidaan maksaa ylläpitokorvauksia.

Koulutuspäiväraha

Työttömälle, joka on saanut työttömyysetuutta vähintään 3 kuukauden ajan ja joka hakeutuu omaehtoiseen, ammatillisia valmiuksia edistäävään koulutukseen voidaan työttömyysetuus maksaa koulutuspäivärahana. Edellytyksenä on, että henkilöllä on 10 vuotta työhistoriaa.

Kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen järjestämä kuntoutus käsittää vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen, vajaankuntoisten ammatillisen kuntoutuksen ja harkinnanvaraisen kuntoutuksen. Muussa kuin laitoshoidossa olevalle alle 65-vuotiaalle vaikeavamaisille järjestetään sellaista lääkinnällistä kuntoutusta, joka on tarpeen hänen työ- tai toimintakykynsä turvamiseksi tai parantamiseksi. Kuntoutuksena järjestetään tehostettua ja yksilöllisesti suunniteltua avo- ja laitoskuntoutusta. Kuntoutuskustannukset korvataan kokonaan ja matkakustannukset omavastuuosuutta lukuun ottamatta.

Vajaakuntoisella on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos sairaus aiheuttaa hänelle uhkan tulla työkyvyttömäksi lähi vuosina tai hänen työkykynsä on jo olennaisesti heikentynyt. Kuntoutuksena järjestetään lähinnä kuntoutustarveselvityksiä, kuntoutustutkimuksia, työhön valmennusta, koulutusta ja työkykyä ylläpitäävää ja parantavaa valmennusta.

Eduskunta päättää vuosittain rahamäärästä, jolla Kansaneläkelaitos järjestää muuta kuin lakisääteistä lääkinnällistä ja ammatillista kuntoutusta. Harkinnanvaraista kuntoutusta järjestetään myös niille henkilöille, joilla ei lain perusteella ole oikeutta Kansaneläkelaitoksen järjestämään kuntoutukseen. Eniten järjestetään ammatillisesti syvennettyä lääketieteellistä kuntoutusta, lääkinnällisiä kuntoutuskursseja ja psykoterapiaa. Psykoterapia on ainoa lääkinnällisenä kuntoutuksena korvattava terapia ja siinä asiakkailta on omavastuu toisin kuin muussa harkinnanvaraissa kuntoutuksessa.

Työeläkelaitosten velvollisuutena on järjestää ammatillista kuntoutusta sellaisille työntekijöille ja yrityjille, jotka ovat vakiintuneet työelämään. Edellytyksenä on, että henkilö on työkyvytön ja hänen työhön paluutaan voidaan edistää kuntoutuksella tai että hänellä on ilman kuntoutustoimia uhka tulla työkyvyttömöksi ja tästä uhkaa voidaan torjua kuntoutuksella.

Kuntoutusraha

Työeläkelaitos maksaa kuntoutusrahaa niiltä kuukausilta, jotka henkilö joutuu olemaan poissa ansiotyöstään ammatillisen kuntoutuksen vuoksi. Eläkkeellä oleva henkilö saa eläkkeensä korotettuna kuntoutuksen aikana.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta, jos kuntoutuksen tarkoituksesta on työelämässä pysyminen, sinne palaaminen tai työelämään tulo. Kuntoutusraha määritty pääsääntöisesti sairauspäivärahan tavoin.

Tapaturmiin liittyvä sosiaaliturva

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen perusteella työntekijällä on oikeus saada korvausta työtapaturman ja ammattitaudin aiheuttamista taloudellisista menetyksistä. Lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta huolehtivat yksityiset vakuutusyhtiöt. Maatalousyrittäjien eläkelaitos huolehtii maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksesta. Valtiokonttori maksaa valtioon työ- tai virkasuhteessa olevien henkilöiden tapaturma-korvaukset.

Jos työnantaja laiminlyö laissa säädetyn vakuuttamisvelvollisuutensa tai hän ei ole vakuuttamisvelvollinen, vahingoittuneella työntekijällä on kuitenkin oikeus tapaturmavakuutuslain mukaisiin korvauksiin. Tapaturmavakuutuslaitosten liitto käsittelee ja maksaa korvaukset. Oikeus saada korvausta perustuu työ- tai virkasuhteeseen.

Vakuuttettuja ovat kaikki työ- ja virkasuhteessa olevat työntekijät lukuun ottamatta työnantajan perheenjäseniä ja niitä johtavassa asemassa olevia yrityksen toimihenkilöitä, jotka yksin tai yhdessä perheenjäsenten-sä kanssa omistavat yli puolet yrityksestä. Myös käytännön harjoittelutyöt tekevät opiskelijat ovat yleensä vakuuttettuja. Tapaturmavakuutus on voimassa pääsääntöisesti myös silloin, kun työnantaja lähetää työntekijänsä työkomennukselle ulkomaille.

Yrittäjät perheenjäsenineen ja edellä mainitut yritysten johtavat toimihenkilöt voivat ottaa itselleen tapaturmavakuutuslain mukaisen vapaaehtoisen vakuutuksen, jonka etuudet ovat samat kuin pakollisessa vakuutuksessa.

Työtapaturmat ja työperäiset sairaudet

Tapaturmalla tarkoitetaan äkillistä, ennalta arvaamatonta ja ulkoisen tekijän aiheuttamaa tapahtumaa, josta on seurauksena vamma tai sairaus. Tapaturma sattuu joko työssä – eli työtä tehdessä – tai työstä johtuvissa olosuhteissa.

Varsinaisen tapaturman lisäksi työtapaturmana korvataan vamma, joka on syntynyt lyhyenä, enintään yhden vuorokauden pituisena aikana ja jota ei korvata ammattitautina. Tällainen vamma on esimerkiksi työliikkeen yhteydessä tapahtunut lihaksen tai jänteen kipeytyminen. Tapatur-

mana korvataan niin ikään pahoinpitelystä tai muusta toisen henkilön tahallisesta teosta aiheutunut vamma tai sairaus.

Ammattitauti on sairaus, joka on pääasiallisesti aiheutunut fysikaalista, kemiallista tai biologista tekijästä työssä. Psykkisen tekijän aiheuttamia sairauksia ei voida korvata ammattitautina. Ammattitautiaseetuksessa on luettelo yleisimmistä ammattitaudeiksi katsottavista sairauksista ja niitä aiheuttavista tekijöistä. Ammattitaudin korva se vakuutusyhtiö, jossa työnantajan tapaturmavakuutus oli ammattitaudin ilmetessä.

Tapaturmavakuutuksen päiväraha

Lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa korvataan tarpeelliset sairaanhoitokulut ja ansionmenetys. Tilapäisen työkyvyttömyyden ajalta maksetaan päivärahaa korkeintaan yhden vuoden ajan. Se on neljän ensimmäisen viikon aikana tapaturmasta lukien sama kuin sairausajan palkka. Tämän jälkeen päiväraha on 1/360 vahingoittuneen vuosityöansiossa. Vuosityöansio määräytyy pääsääntöisesti tapaturmahetken ansiotason perusteella. Jos työkyvyttömyys jatkuu vuoden kuluttua tapaturmasta, maksetaan vahingoittuneelle tapaturmaeläkettä. Tapaturmaeläkkeen suuruus on täysin työkyvyttömälle 85 prosenttia vuosityöansiosta, kunnes hän täyttää 65 vuotta, minkä jälkeen eläke on 70 prosenttia hänen vuosityöansiosstaan.

Päiväraha ja tapaturmaeläke voidaan maksaa myös osakorvauksena, kun työkyvyttömyys on osittaista. Päiväraha ja tapaturmaeläke ovat veronalaisia tuloja.

Lisäksi vahingoittuneelle maksetaan haittaraha vamman tai sairauden aiheuttamasta yleisestä pysyvästä haitasta. Haittaraha on veroton etuuus. Kuolemantapauksissa maksetaan omaisille hautausapua ja perhe-eläkettä leskelle sekä kuolleen alle 18-vuotiaalle lapselle tai alle 25-vuotiaalle opiskelevalle lapselle. Perhe-eläke on veronalaisista tuloa.

Lääkinnällistä ja ammatillista kuntoutusta korvataan myös osana tapaturmavakuutuksesta korvattavia etuuksia. Kuntoutuksen tarkoituksena on edistää vahingoittuneen pääsyä takaisin sopivan ansiotyöhön ja helpottaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista. Henkilölle korvataan kuntoutuksesta aiheutuneet kohtuulliset kustannukset sekä ansionmene-tykorvaus, joka yleensä on tapaturmaeläke.

Liikennevakuutuksen ansionmenetyskorvaus

Ansionmenetyskorvausta maksetaan, mikäli tulot ovat pienentyneet liikennetapaturmassa saatujen vammojen aiheuttaman työkyvyttömyyden vuoksi. Mikäli liikennetapaturmassa saadut vammat aiheuttavat pysyvästi ansiotulojen pienentymisen, vahvistetaan työkyvyttömyyseläke aleneeman mukaisen vuosityöansion mukaisena.

Tapaturmavakuutuksen muut korvaukset

Tapaturmavakuutuksen haittarahaan maksetaan työssä aiheutuneen vamman tai ammattitaudin aiheuttamasta yleisestä pysyvästä haitasta. Yleinen haitta tarkoittaa muuta vahinkoa kuin työkyvyn alentumista. Haitan suuruuden määritämistä varten vammat ja sairaudet on jaettu 20 haitaluokkaan. Haittarahan suuruus määräytyy haittaluokan ja vakiomääräisen vähimäisvuosityöansion perusteella.

Eläketurva

Suomen lakisääteinen eläkejärjestelmä koostuu työeläkkeestä ja kansaneläkkeestä. Kummankin järjestelmän etuuksiin kuuluu työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke ja vanhuuseläke.

Työeläke

Työeläke turvaa ansiotyössä tai yrittäjänä toimineen henkilön työssäolo-aikaisen kulutustason. Työeläkejärjestelmä perustuu useaan eri lakiin. Tärkein laki on työntekijän eläkelaki (TyEL). Yrittäjiä, maatalousyrittäjiä, merimiehiä ja virkamiehiä koskevat omat eläkelakinsa.

Suomessa on melko vähän vapaaehtoisia lisäeläkejärjestelyjä, sillä kaikki palkansaajat ja yrittäjät kuuluvat työeläkejärjestelmän piiriin. Työeläkkeessä huomioon otettavilla ansioilla ei ole ylräjaa eikä eläkkeellä euromääristä ylräjaa.

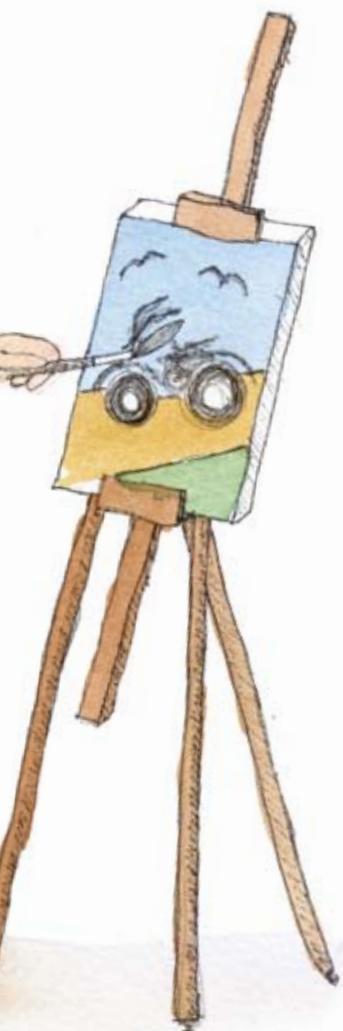
Työeläkejärjestelmän mukaiselle vanhuuseläkkeelle voi jäädä 63–68-vuotiaana. Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi eläkkeensaajan täyttäessä 63 vuotta. Henkilö, joka on täyttänyt 62 vuotta, voi halutessaan saada eläkkeensä varhennettuna, jolloin eläke maksetaan alennettuna pysyvästi.

Työeläkejärjestelmässä vanhuuseläkkeeseen oikeutettavaksi ajaksi luettaan 1.1.2005 lukien palvelusaika 18 vuoden iästä 68 vuoden ikään. Eläkkeet lasketaan vuosiansioista, yrityjen kohdalla vuositaisista vahvisteistätytöloista. Eläkettä karttuu iän mukaisilla prosenteilla seuraavasti:

1,5 %	18–52-vuotiaana
1,9 %	53–62-vuotiaana
4,5 %	63–67-vuotiaana

Eläkkeellä olevan työntekijän ja yrittäjän työnteosta karttuu eläkettä 1,5 % riippumatta siitä, maksetanko eläkettä Suomesta tai ulkomailta. Eläkettä karttuu myös ansiosidonnaisten sosiaalivakuutusetujen (esim. sairauspäivärahan) pohjana olevien ansioiden perusteella. Vuodesta 2005 alkaen työeläkettä karttuu tutkiinnoon johtaneesta opiskelusta sekä alle 3-vuotiaan lapsen hoitoajasta.

Työttömyyseläke

Työttömyyseläkettä voi saada vain 60-64-vuotias pitkääikaistyötön. Työttömyyseläkkeen tarkoituksesta on turvata ikääntyneen pitkääikaistyöttömän toimeentulo, kunnes hän tulee vanhuuseläkeikään. Eläkettä voi hakea sekä ansioeläkkeenä että kansaneläkkeenä.

Työkyvyttömyyseläke

Pitkääikaisen työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiotulojen menetystä korvataan työkyvyttömyyseläkkeillä. Työeläke voi olla täysi työkyvyttömyyseläke, määrääikainen kuntoutustuki, osatyökyvyttömyyseläke tai osakuntoutustuki.

Työeläkejärjestelmän mukaisissa työkyvyttömyyseläkkeissä otetaan laissa säädetyin edellytyksin huomioon tuleva aika (aika eläketapahtumasta eläkeiän täyttämiseen). Tulevan ajan ansio määräytyy pääsääntöisesti eläketapahtumavuotta edeltäneiden viiden viimeisen kalenterivuoden ansioiden perusteella. Tarkasteluaikana otetaan huomioon vain Suomen eläkelakien mukaan vakuutetut työansiot.

Kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää Suomessa tai muussa jäsenmaassa asuvalle 16–64-vuotiaalle työkyvyttömälle. Eläke voi olla joko työkyvyttömyyseläke tai kuntoutustuki. Eläkkeen saaminen tai sen määrä ei perustu työskentelyyn tai vakuutusmakuihin vaan asumiseen.

Työkyvyttömyyseläkkeen saajan tulee olla sairauden, vian tai vamman takia kykenemätön tekemään tavallista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä. Sokealla, liikuntakyvyttömällä tai pysyvästi toisen henkilön jatkuvan avun varassa elävällä hakijalla on aina oikeus kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen, vaikka hän pystyisi työhönkin.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään pääasiassa vasta, kun henkilö on saanut sairauspäivärahaa noin 300 päivän ajan.

Kansaneläke

Kansaneläkkeen myöntäminen perustuu Suomessa asumiseen. Sen taivoitteena on turvata vähimmäistoimeentulo niille eläkkeensaajille, jotka eivät saa muuta eläkettä tai joiden muu eläketurva on vähäinen. Kansan-

eläkkeen määrä pienenee työeläketulojen kasvaessa eikä kansaneläkettä makseta työeläkkeiden ylitettyä tietyn määrän. Eläkkeeseen voi kuulua myös hoitotuki, asumistuki ja lapsikorotus.

Kansaneläkkeen määrä riippuu myös Suomessa 16 ja 65 ikävuoden välillä asutun ajan pituudesta. Täyden vanhuuseläkkeen saa, jos asuinvuosia on vähintään 40.

Kansaneläkejärjestelmän vanhuuseläkkeeseen on oikeus 65 vuotta täyttäneellä henkilöllä. 62 vuotta täyttynyt henkilö voi halutessaan saada eläkkeen varhennettuna. Tällöin eläke pienenee pysyvästi 0,4 % jokaiselta kuukaudelta, jolta eläke otetaan varhennettuna. Kansaneläkkeen hakemista voi lykätä, jolloin sitä maksetaan korotettuna. Suomen ja toisen EU- tai ETA-valtion kansalaiselta edellytetään, että hän on 16 vuotta täytettyään asunut Suomessa vähintään kolme vuotta.

Kansaneläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea ja yksilöllistä varhaiseläkettä maksetaan vain, jos henkilö ei saa muuta eläkettä tai eläke on pieni. Eläkkeen määrä riippuu myös siitä, kuinka kauan henkilö on asunut Suomessa. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saa henkilö, joka on asunut Suomessa 16 vuoden iän ja eläkkeen alkamisen välisestä ajasta vähintään 80 prosenttia. Alle 21-vuotiaana Suomessa asuessaan työkyvyttömäksi tullut henkilö saa aina täyden eläkkeen asumisajasta riippumatta. Eläkkeeseen voi lisäksi kuulua hoitotuki, asumistuki ja lapsikorotus.

Kuoleman kohdateissa

Työntekijöiden ryhmähenkivakuutus

Työntekijöiden ryhmähenkivakuutuksen perusteella kuolleen työntekijän puoliso ja alaikäiset tai alle 22-vuotiaat opiskelevat lapset saavat kertakorvaukseen. Jos näitä ei ole, korvaus voidaan maksaa vainajan vanhemmille tai täysi-ikäisille lapsille, jos nämä ovat työkyvyttömiä tai varattomia. Ryhmähenkivakuutuksen piiriin kuuluvat työntekijät, joille työnantaja on velvollinen järjestämään työeläketurvan sekä maatalousyrittäjät.

Perhe-eläkkeet

Ansioperusteen perhe-eläke kuuluu työeläkejärjestelmään, tapaturma-vakuutus- ja ammattitautijärjestelmään. Työeläkelakien ja tapaturma-vakuutuslain mukaista leskeneläkettä maksetaan leskelle hänen kuolemaansa saakka. Leskeneläkettä voi saada sekä mies että nainen.

Työeläkelakien mukaisen perhe-eläkkeen perustena on edunjättää-jän saama eläke tai se eläke, jonka hän olisi saanut, jos olisi kuolinpäivänään tullut työkyvyttömäksi. Yhteenlaskettu leskeneläke ja lapseneläke voi olla enintään edunjättää-jän eläkkeen suuruinen. Lesken oma työeläke ja tulot vaikuttavat leskeneläkkeeseen. Ne eivät kuitenkaan vaikuta perhe-eläkkeen määrään niin kauan kuin leskellä on alle 18-vuotiaita lapsia. Leskeneläkkeeseen voi kuulua myös asumistuki.

Leskellä on aina oikeus leskeneläkkeeseen, jos hän oli avoliitossa edunjättää-jän kanssa tämän kuollessa, avoliitto oli solmittu ennen kuin edunjättää-jän täytti 65 vuotta ja puolisoilla on tai on ollut yhteinen lapsi. Jos yhteistä lasta ei ole, oikeus leskeneläkkeeseen syntyy, jos avoliitto on solmittu ennen lesken 50 vuoden ja edunjättää-jän 65 vuoden ikää ja avoliitto on kestnyt vähintään viisi vuotta. Lisäksi edellytetään, että leski on puolison kuollessa vähintään 50-vuotias tai leski on saanut työkyvyttö-myyseläkettä vähintään kolme vuotta.

Myös entisellä puolisolla on leskeneläkeoikeus, jos edunjättää-jä oli velvollinen maksamaan hänelle elatusapua. Rekisteröity parisuhde rinnastetaan avoliittoon. Avoliitossa olevalla ei ole leskeneläkeoikeutta.

Työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeellä korvataan sitä ansiotulon menetystä, joka perheelle aiheutuu huoltajan kuolemasta. Kansaneläkejärjestelmän yleinen perhe-eläke puolestaan turvaa lesken ja lasten vähimäistointeentulon.

Kansaneläkejärjestelmän mukaista leskeneläkettä maksetaan kunnes leski täyttää 65 vuotta. Tämän jälkeen leskellä on oikeus omaan kansaneläkkeeseen, jos hänen omat työeläkkeensä eivät ylitä laissa säädettyä enimmäismäärää. Leskeneläkettä ei makseta entiselle puolisolle ja 50 vuoden ikää edellytetään myös pitkäaikaisesti työkyvyttömiltä leskiltä. Näitä eroja lukuun ottamatta oikeus kansaneläkejärjestelmän mukaiseen leskeneläkkeeseen määrytyy lähes samoin edellytyksin kuin työeläkejärjestelmässä.

Työeläkelakien mukaan alle 18-vuotiaalla lapsella on oikeus lapseneläkkeeseen. Eläkkeen saa edunjättäjän oma lapsi, ottolapsi ja samassa taloudessa asunut lesken lapsi. Omaan lapseen rinnastetaan avoliiton ulkopuolella syntynyt, tunnustettu lapsi. Kasvattilapsi ei saa perhe-eläkettä. Kansaneläkejärjestelmän lapseneläkettä maksetaan Suomessa tai muussa jäsenmaassa asuvalle, alle 18-vuotiaalle puoli- ja täysorolle. Opiskelijalle eläkettä voidaan maksaa 21 ikävuoteen asti. Täysorolle myönnetään erillinen eläke kummankin vanhemman jälkeen.

Hautausavustus

Hautausavustuksia ei makseta yleisistä lakisääteisistä eläkejärjestelmistä.

Hautausavustuksia maksetaan ainoastaan työntekijän eläkelain ja yrityjen eläkelain mukaisena rekisteröitynä lisätuna sekä merimieseläkelain mukaisena etutena. Hautausavustus rekisteröitynä lisätuna on järjestetty vain henkilöryhmille, esimerkiksi koko henkilöstölle, ei siis yksittäisille henkilöille. Tämän lisäedun piiriin ei ole voitu liittää uusia henkilöitä 1.1.2001 jälkeen.

Muut etuudet

Asumiseen liittyvät etuudet

Pienituloinen ruokakunta voi hakea **asumistukea** asumismenojensa vähenämiseksi. Asumistukea voi saada Suomessa sijaitsevaan vakinaiseen vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasuntoon. Ruokakunnan muodostavat samassa asunnossa asuvat henkilöt ja asumistuki myönnetään ruokakunnalle yhteisesti. Asumistuen määrätyymiseen vaikuttavat ruokakunnan henkilöluku, asunnon sijaintikunta, pinta-ala, valmistumisvuosi ja lämmitysjärjestelmä, asumismenot, bruttokuukausitulojen yhteismääriä ja omaisuus.

Asumistuen määriä lasketaan vähentämällä asumismenoista ruokakunnan tulojen perusteella määrätyvä perusomavastuu. Asumistuki on 80 % näin saadusta määristä. Valtioneuvosto vahvistaa vuosittain asumistuen perusteet.

Opiskelija voi hakea **opintotuen asumislisää**, jos hän asuu vuokra-, asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa. Asumislisä myönnetään vain opiskelukuukausilta opiskeluajan asuntoon. Asumislisä on henkilökohdainen ja se on verotonta tuloa. Opiskelijan omat tulot vaikuttavat oikeuteen saada asumislisää. Myös samassa asunnossa asuvan avio- tai avopuolison tulot otetaan huomioon. Vanhempien tulot vaikuttavat vain perheettömän alle 18-vuotiaan toisen asteen oppilaitoksessa opiskelevan asumislisään.

Eläkkeensajan asumistukea maksetaan Suomessa sijaitsevaan asuntoon Suomessa asuvalle 65 vuotta täytäneelle henkilölle tai 16–64-vuotiaille henkilölle, joka saa eläkettä. Asumistukea maksetaan 85 % omaavastuun ylittävistä kohtuullisista asumismenoista. Valtioneuvosto vahvistaa vuosittain huomioon otettavien asumiskustannusten enimmäismäärit perheen koon ja asunnon sijaintipaikkakunnan perusteella. Lisäksi asumistuen määriä riippuu perhesuhteesta sekä tulojen ja omaisuuden määristä.

16 vuotta täytäneen vammaistuki

Vammaistukea maksetaan 16-64-vuotiaille vammaisille henkilöille, jotta he selviytyisivät jokapäiväisessä elämässä, työelämässä ja opiskelussa. Tukea maksetaan henkilölle, joka ei saa eläkettä. Tuen määrä on porrastettu kolmeen suuruusluokkaan.

Eläkettä saavan hoitotuki

Eläkkeensaajien hoitotukea maksetaan 65 vuotta täytäneelle tai alle 65-vuotiaalle eläkkeensaajalle, jonka sairaus tai vamma aiheuttaa avuntarvetta tai erityiskustannuksia. Hoitotuen tavoitteena on mahdollistaa sairaiden tai vammaisten eläkkeensaajien kotona asuminen mahdolisimman pitkään ja turvata tarvittavan avun ja palvelujen saaminen kotiin. Tuen määrä on porrastettu kolmeen suuruusluokkaan.

Maahanmuuttajan erityistuki

Maahanmuuttajan erityistuen tarkoitus on turvata maahanmuuttajan toimeentulo vanhuuden ja työkyvyttömyyden aikana. Oikeus etuuteen on henkilöllä, joka on täyttänyt 65 vuotta tai joka on työkyvytön 21–64-vuotias. Lisäksi edellytyksenä on vähintään 5 vuoden asumisaika Suomessa. Erityistuen täysi määrä on sama kuin täyden kansaneläkkeen määrä. Määrään vaikuttavat hakijan ja hänen puolisonsa käytettävissä olevat tulot sekä omaisuus.

Viimesijainen toimeentuloturva

Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto tilanteissa, joissa henkilön tai perheen tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin joka-päiväisiin menoihin. Toimeentulotuen myöntäminen on laissa määritty kuntien tehtäväksi. Toimeentulotuki myönnetään hakemuksesta yleensä kuukaudaksi kerrallaan. Tukea maksetaan se määrä, jolla asiakkaan tukeen oikeuttavat menot ylittävät hänen tulonsa ja varansa.

Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotesta ja täydentävästä toimeentulotesta. Lisäksi voidaan myöntää ehkäisevää toimeentulotukea.

Perustoimeentulotukeen sisältyy perusosa, jolla pitää lain mukaan kattaa ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltoimenot, henkilökohtaisen puhauden ja kodin puhauden menot, paikallislisliikenteen maksut, lehtitilaaukset, televisioluvat ja puhelimen käyttö. Perustoimeentulotulla katettavia menoja ovat myös asumismeno (esim. vuokra tai vastike, vesimaksu, lämmityssähkö), vähäistä suuremmat terveydenhuollon menot, taloussähkölasku ja kotivakuutusmaksu.

Täydentävään toimeentulotukeen sisältyvät erityismenoit, joita ovat lasten päivähoidon maksu, muut kuin perusmenoina hyväksytävät asumismenoit (esim. muutosta aiheutuvat kustannukset) sekä henkilön tai perheen erityisistä olosuhteista aiheutuvat menot.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksesta on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja tukea henkilön ja perheen omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista toimeentulotukiirippuvuutta.

Sosiaalinen luototus

Sosiaalisen luototuksen tarkoituksesta on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä tukea ihmisen itsenäistä suoriutumista. Sosiaalinen luototus on osa kunnan sosiaalihuoltoa.

Kunta voi myöntää sosiaalisen luoton henkilölle, jolla ei ole pieniten tulojensa ja vähävaraisuutensa vuoksi mahdollisuutta saada kohtuu-

ehtoista luottoa muulla tavoin, mutta jolla kuitenkin on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta. Sosiaalisesta luotosta kunta voi periä kohtulleen vuotuisen koron. Kunnan pitää järjestää taloudellista neuvontaa ja ohjausta sosiaalisen luoton hakijalle ja saajalle.

Yksityiset vakuutukset

Henkivakuutus

Suppeassa merkityksessä henkivakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta "elämisen ja kuolemisen varalta". Henkivakuutusta laajassa merkityksessä voivat olla mm. yksilöllinen eläkevakuutus, sairausvakuutus ja tapaturmavakuutus. Vakuutuksenottaja voi liittää henkivakuutukseensa lisävakuutuksia esimerkiksi lyhyt- tai pitkääikaisen työkyvyttömyyden, sairaanhoitokulujen ja tapaturmariskin varalta.

Eläkevakuutus

Eläkevakuutus on vapaaehtoinen vakuutus, jolla voidaan vastata suurelta osin samoihin vakuutustarpeisiin kuin henki- ja sairausvakuutuksellakin. Eläkevakuutuksessa korvaus maksetaan säännöllisesti toistuvina eläkererinä, kun taas henkivakuutuksessa etuudet maksetaan kertasuorituksina. Eläkevakuutukset poikkeavat henkivakuutuksista myös vakuutusmaksujen ja etujen verotuksessa.

Eläkevakuutuksia myönnetään yksilöllisinä tai ryhmävakuutuksina ja ne voidaan sopia vanhuuseläkevakuutuksena, perhe-eläkevakuutuksena tai työkyvyttömyyseläkevakuutuksena.

Vanhuiseläkevakuutuksella vakuutuksenottaja varautuu tuleviin vanhuudenpäiviinsä keräämällä ja säästämällä aktiiviaikanaan vakuutuksen muodossa. Elakesäästämisen voi perustua tarpeeseen täydentää lakisääteistä vanhuuseläketurvaa tai halun lopettaa työnteko lakisääteistä eläkeikää aikaisemmin ja kerätä varoja varhennettuun eläkkeelle siirtymiseen.

Perhe-eläkevakuutus tarjoaa eläkkeen muodossa turvaa omaisille vakuutetun kuoleman varalta.

Työkyvyttömyyseläkevakuutuksen perusteella maksetaan eläkettä vakuutetulle, joka on vakuutusehtojen tarkoittamalla tavalla työkyvytön. Työkyvyttömyyseläkettä voi saada myös ohimenevästä työkyvyttömyydestä.

Ryhmaläläkevakuutus on vapaaehtoinen ja vapaamuotoinen vakuutus, jota työnantajat käyttävät työntekijöitään vakuuttaessaan.

Vahinkovakuutus

Vahinkovakuutus on vapaaehtoinen vakuutus, joka otetaan erilaisten riskien, kuten mm. palo-, murto- ja vesivahinkojen varalta. Perinteinen vahinkovakuutus rakentuu näiden erikseen mainittujen vahinkotyyppien pohjalle eikä luetteloon kuulumatonta riskiä korvata

Sosiaaliturva ulkomailla

Sosiaaliturvan koordinaatio tarkoittaa muun muassa, että EU- ja ETA-maiden kansalaisilla on toisessa jäsenmaassa työskennellessään ja asuesaan pääsääntöisesti oikeus samoihin sosiaaliturvaetuksiin kuin maan omilla kansalaisilla ja että ansaitut etuudet maksetaan jäsenmaasta toiseen. Henkilö on vakuutettu ja velvollinen maksamaan sosiaaliturvamaksuja vain yhdessä valtiossa kerrallaan ja hänen oikeutensa turvataan tämän sosiaaliturvajärjestelmän mukaisesti. Pääsääntöisesti henkilö on vakuutettu siinä valtiossa, jossa hän työskentelee riippumatta siitä, missä valtiossa hän asuu.

Suomessa oikeus sosiaaliturvaan koskee seuraavia etuksia: eläkkeet, sairaanhoito ja sairausvakuutus, työttömyysturva, tapaturma- ja ammatitautivakuutus sekä perhe-etuudet. Ansaitut etuudet maksetaan toiseen jäsenvaltioon yleensä myös silloin, jos etuuden saaja muuttaa etuutta maksavasta valtiosta.

Lisätietoja

Eläketurvakeskus www.etk.fi

Kansaneläkelaitos www.kela.fi

Liikennevakuutuskeskus www.liikennevakuutuskeskus.fi

Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela www.mela.fi

Työeläketietopankki www.tyoelake.fi

Työeläkevakuuttajat TELA www.tela.fi

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto www.tvl.fi

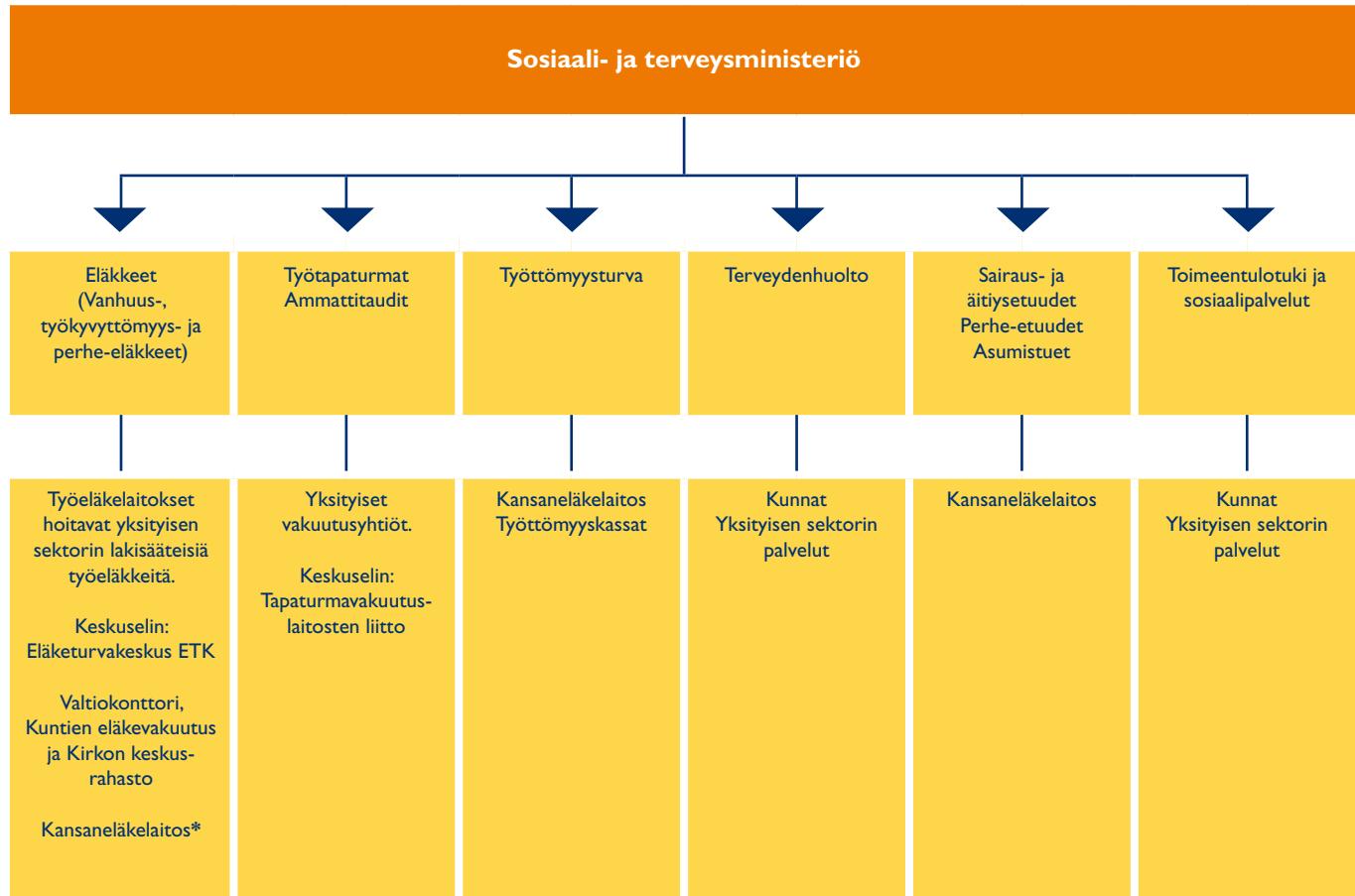
Työttömyyskassojen yhteisjärjestö TYJ www.tyj.fi

Vakuutusvalvontavirasto www.vakuutusvalvonta.fi

Valtiokonttori www.valtiokonttori.fi

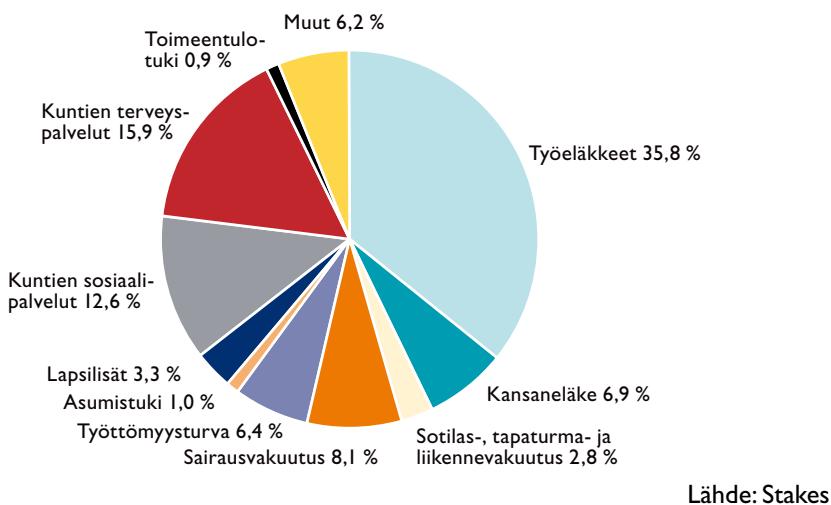

Kuvio I Suomen sosiaaliturvan organisaatio 2008

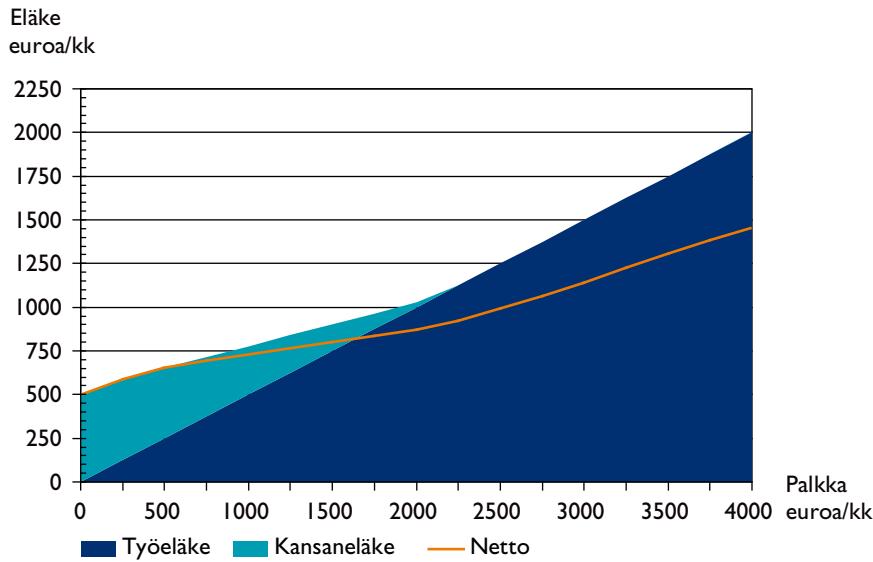

* Kansaneläkelaitos on eduskunnan alainen.

Kuvio 2 Sosiaalimenot vuonna 2006 olivat yhteensä 43,4 miljardia euroa

Kuvio 3 Kokonaiseläke 2007

Esitetilaukset:

Sähköposti lahettamo@yliopistopaino.fi

Telekopio (09) 7010 2370

Yliopistopaino, lähetämö, PL 26, 00014 Helsingin yliopisto

Vähimmäistilaus 10 kpl

Sosiaali- ja terveysministeriö

Meritullinkatu 8, Helsinki

PL 33, 00023 Valtioneuvosto

Puhelin (09) 16001

Telekopio (09) 160 74126

Internetissä www.stm.fi > julkaisut

Esite on saatavissa suomeksi ja ruotsiksi.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

ISSN 1236-2123

ISBN 978-952-00-2452-9 (nid.)

ISBN 978-952-00-2453-6 (PDF)

